

Рецензия

от проф. д-р Андрей Димов Андреев – член на научно жури за провеждане на конкурс за заемане на академичната длъжност “професор“ по професионално направление 2.4. Религия и теология (Църковно право, Устройство и управление на БПЦ) в СУ „Св. Климент Охридски“, Богословски факултет, обявен в “Държавен вестник“, бр. 57 от 26. 06. 2020 г.

Конкурсът за заемане на академичната длъжност „професор“ по професионално направление : 2. 4. Религия и теология (Църковно право. Устройство и управление на БПЦ) е обявен съобразно законовите изисквания и правилника на СУ “Св. Климент Охридски“. Не са допуснати никакви нарушения при процедурата за обявяването на конкурса. Единствен кандидат, подал документи за участие в конкурса, е доц. дбн Дилян Николаев Николчев

Доц. Дилян Николчев е представил монографията „История, устройство и управление на Струмишко-Драмска епархия (Беломорски дял, 1941 – 1942) и Драмска епархия (1943 – 1944) през прочита на архивни документи“, 366 стр., Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София 2020. Колегата е депозирал 14 статии, а отделно прилага 1 книга, 4 монографии, 84 статии и 4 студии.

Монографията „Струмишко-Драмска епархия...“ представлява оригинално интердисциплинарно изследване. То е посветено на църковната дейност в новоучредените епархии за периода 1941 – 1944 г. В него се преплитат история, богословие и църковно

право. Изследването е плод на продължителна работа с исторически извори, повечето непубликувани да момента. Трудът е продължение на проучванията на колежата Николчев и на неговият интерес към историята, устройството и развитието на Българската православна църква. Авторът предлага интересна, нетрадиционна структура, която отговаря на поставените от него цели. Специално внимание заслужава уводът. Той наистина „въвежда“ читателя в проблематиката, представя структурата на епархиите, мотивира необходимостта от разделянето на голямата административна единица, демонстрира превъзходното познаване на историческите извори и разнообразната литература, обяснява топонимията на селищата, демонстрира интердисциплинарният подход на изследването. Монографията запълва една видима празнота в изследванията, посветени на БПЦ през ХХ век, а именно цялостно проучване, базирано на архивни документи, посветено на две „нови“ епархии, влизащи в състава на Българската православна църква през периода 1941 – 1944 г. Трудът на Д. Николчев формулира изводи за оценката на дейността на българските власти в Беломорието за разглеждания период. Читателят получава информация за дейността на Българската православна църква, но също и за работата на държавната администрация там. Авторът изяснява и ролята на духовници, играли важна роля през първата половина на 40-те години на ХХ век в Струмишко-Драмска в Драмска епархия.

При написването на монографията са проучени голям брой архивни единици от ЦДА, ДА – Благоевград, а също и публикувани сборници документи, дневници и спомени на участници в събитията, историческа литература и интернет ресурси (с. 359 – 366). Необходимо е да се отбележи, че авторът използва и неизвестен и необработен до този момент архивен материал. Д. Николчев установява и „изчезването“ на ценни документи – необработените фондове на Маронийска и Драмска митрополия, както и архивни единици от стария архив на Светия Синод. Това той установява по публикация на Д. Йончев от 1993 г., като представя и своя версия, кога са изчезнали тези документи.

Първа част съдържа два големи раздела. В първия авторът вещо въвежда читателя в ситуацията в България, а и на Балканския полуостров в началото на Втората световна война – до 22. юни 1941 г. Доц. дбн Д. Николчев анализира новите реалности в Източна и Югоизточна Европа след подписването на „Пакта Рибентроп – Молотов“ и последиците от него. Първоначално вниманието на Д. Николчев се концентрира върху разширяването на

границите на България и произтичащите от това нови ангажменти на БПЦ. Не е пропуснато реинтегрирането на отнетите духовни околии към Варненско-Преславска и Доростоло-Червенска епархии. Това не е направено случайно. Колегата изтъква новите задачи пред Св. Синод, първоначално в Североизточна България. Книгата печели от проследяването на международните отношения през 1941 г. и мястото на България в новосъздадената сложна ситуация. Логично се проследява българската политика, присъединяването към Тристранния пакт, териториалното разширение след разгрома на Югославия и Гърция. Отчита се политиката на цар Борис III и правителството за неучастие на България пряко във военните действия. Авторът анализира позицията на Светия Синод за „новите земи“, идеята за възстановяване на Патриаршията, както и особеното мнение на бъдещия екзарх Стефан. Последният е единственият член на Светия Синод, който отстоява становище, че избор на Патриарх трябва да се отложи за след войната, а за новите епархии трябва да се изберат архиереи и да бъдат интегрирани в състава на БПЦ. Д. Николчев оценява дейността на БПЦ в новоприсъединените земи като част от държавната политика по националния въпрос. Църковните власти не поставят под въпрос българския произход на славянското население в Македония и Тракия. Тук авторът отново предлага безпристрастен анализ, неповлиян от идеята за пълна самостоятелност на Църквата. Той не се притеснява да покаже общата работа на светски и духовни власти, при което водеща е гражданската администрация.

Подробно е разгледана конституирането на новите епархии, основно на Струмишко-Драмска, организирането на български църковни структури там и църковния живот в новите епархии. Изтъкната е бързата реакция на Светия Синод, който още на 25. Април 1941 г. изготвя проект за териториите с българско население, които се очаква да се присъединят към България. Безспорен интерес, както и приносен момент представлява описаната демографска структура на епархията. Авторът разглежда проблема за командироване на клирици от вътрешността на България. Последното се налага от липсата на българи свещеници в „новите земи.“ Внимание се обръща също на манастирите и манастирския живот в епархията. Във втори раздел на първа част впечатление правят подробните статистически данни за Струмишко-Драмска епархия, които ще бъдат от полза за бъдещи изследователи на проблема. Колегата Николчев не спестява и „неудобни“ моменти в историята на този край. Той не подминава Драмското въстание от есента на 1941 г., а също

и депортацията на евреите (употребява местният термин „вдигането“ на евреите) през март 1943 г. Като обективен изследовател, авторът не спестява и факта, че църковните власти получават вещи, конфискувани от депортираните. Това е несъмнено достойнство на монографията и на автора. Стриктното придържане към историческата истина, дори когато е нелицеприятна, говори не само за познанията на колегата Николчев, но и за неговия морал като изследовател. Дори да е бил изкушен, той не заобикаля тези болезнени събития.

Втората част на монографията впечатлява с перфектното познаване и анализ на огромно количество документи, плод на дълга работа с многобройни архивни единици. Представени са духовните околии в Драмска епархия (Драма, Серес, Демирхисар), след което те са описани по енории, с подробни данни за свещенослужителите, включително и техните семейства. Читателят се запознава с храмовете във всяка енория, проблеми с тях, ремонти и т. н. Особено интересна част представлява описанието на православно население в духовните околии, извършените венчавки, кръщенета и др. Всичко това дава възможност за анализ не само на църковния живот, но и на ежедневието на българското население в Драмско. Доц. Д. Николчев отделя специално място за манастирите и манастирския живот в епархията. Тук също наблюдаваме предоставяне на подробни данни и компетентен анализ за тази важна част на църковната дейност в Драмска епархия. Точно са очертани проблемите, работата за решаването им. В монографията са цитирани наименованията на храмовете и параклисите в Струмишко-Драмска и в Драмска епархии. Авторът коректно отбелязва, че информацията, свързана с някои имена, е непълна.

Доц. д-р Д. Николчев обръща внимание и на топонимията на селищата. Авторът изрично отбелязва, че $\frac{3}{4}$ от селищата, респективно енориите, са с нови гръцки названия. Той дава старите, български имена, като по този начин доказва българският характер на изследвания регион. Не са подминати и грешките при изписването на българските и гръцките имена след 1941 г. Неточностите са допуснати от гражданските власти, но те автоматично влизат и при изписването на названията на енориите. Това уточнение е важно за бъдещи изследователи.

В цялата монография се акцентира и на работата на ръководителите на епархията, като ясно е очертана ролята на митрополит Борис, на усилията му за устройството на епархията, на трудностите пред които е изправен. Друга важна фигура е „дясната ръка“ на митрополита, йеромонах Антоний, отдаден на делото си църковен служител, истинска опора на дядо

Борис. Доц. Д. Николчев отделя немалко страници за живота и дейността на Антоний, който явно го е впечатлил. Авторът предава и контактите със Светия Синод на митрополит Борис, както и очертаните проблеми, на които архиерейт търси решение.

Представен е един завършен труд, който ще предизвика интерес и полемика, достойнство, към което всеки автор се стреми. Монографията ще бъде в помощ на други изследователи на проблема. Тя е безспорен принос в изучаването на историята на Българската православна църква.

Изследването е написано в четивен, интересен стил, което е гаранция, че то ще стигне до четящите хора у нас и извън България. То ще бъде полезно за бакалаври и магистри, изучаващи История на Българската православна църква и Съвременна история на България.

Познаването на историческите извори, въвеждането на нови такива, използването на официални държавни и църковни актове, публицистика, интервюта, и др., анализът на съществуващата научна литература са извън съмнение.

На такъв етап на научно развитие е трудно да се отправят конкретни забележки, особено когато пред нас имаме такава книга.

Доц. дбн. Делян Николчев е известен автор на научни публикации, което е видно от приложената справка за представените статии, както и за цялостното научно творчество на колегата. Те са отпечатани в известни и уважавани списания и сборници у нас и в чужбина. Д. Николчев е редовен участник в различни научни форуми, за което също е представил информация. Доц. Д. Николчев е член на редколегии на утвърдени научни списания и сборници от конференции, което представлява признание за неговите качества като учен. Значителният брой цитирания на публикации на колегата Николчев говори за учен, който е добре познат у нас и зад граница. Депозирана е и справка за изпълнение на минимални изисквания за област 2. Хуманитарни науки, Професионално направление 2. 4. Религия и теология. Специализирал е в Регенсбург. Има участие в научни проекти, свързани със специалността му. Представените публикации са в няколко тематични кръга, което говори за автор, с разностранни интереси и изследвания в областта на църковната история и устройството и управлението на Българската православна църква.

Доц. дбн Дилян Николчев е утвърден преподавател в Богословски факултет на СУ „Св. Климент Охридски.“ Той води курсове лекции по дисциплини свързани с църковното право, устройство и управление на БПЦ. Работи активно с дипломанти и докторанти.

Заключение: Препоръчвам на Уважаемото научно жури да даде положителна оценка на научната продукция и преподавателската работа на доц. д-р дбн. Дилян Николаев Николчев. Гласувам “ЗА“ и изказвам становище, че той отговаря на всички условия да заеме академичната длъжност “професор” по професионално направление 2. 4. Религия и теология (Църковно право. Устройство и управление на БПЦ) и считам, че научното жури може да предложи на ФС на Богословски факултет на СУ “Св. Климент Охридски” да осъществи избор за заемането на цитираната по-горе академична длъжност.

проф. д-р Андрей Андреев